

громадянство, то держава повинна сприяти інтеграції їх у громадянське суспільство та вести асиміляторську політику, також повинен вестися контроль за діяльністю іноземців.

Наведені вище факти й міркування дозволяють оцінити політику мультикультуралізму як неоднозначну, оскільки у багатьох країнах вона була застосована по-різному. Не зайвим буде також нагадати і те, що альтернативи мультикультуралізму ще не створено, тому, користуючись як позитивним, так і негативним досвідом, Україна може створити власний шлях, який враховуватиме не лише соціально-економічні чи релігійні чинники, а й історичний шлях становлення держави і державної влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ткаченко В. Страсті по ідентичності: критика історичного досвіду / Василь Ткаченко // Україна – Європа – Світ. Серія: Історія, міжнародні відносини – 2012. – № 9. – С. 261–283.
2. Куропятник А. И. Иммиграция и национальное общество: Франция / А. И. Куропятник // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2005. – Т. VII. – № 4. – С. 137–165.
3. Ляпіна Л. А. Мультикультуралізм як визнання: соціологічна концепція Чарльза Тейлора / Л. А. Ляпіна // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Соціологія і політичні науки – 2015. – Т. 20. – № 2 (23) – С. 26–33.
4. Трохименко О. Політика мультикультуралізму в громадській думці сучасної Німеччини / Олександра Трохименко // Етнічна історія народів Європи – 2014. – № 43. – С. 122–129.
5. Халілова – Чуваєва Ю. О. Європейська політика мультикультуралізму і криза національної ідентичності: політичний аспект / Ю. О. Халілова – Чуваєва, І. В. Бубнов // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган – Барановського. Серія: Гуманітарні науки – 2013. – № 2 (58). – С. 66–77.
6. Всеукраїнський перепис населення [Електронний ресурс] : за даними Всеукр. перепису населення 2001 р. / Держ. ком. статистики України. – Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>
7. Міграція в Україні: цифри і факти / [авт. передмови М. Профазі] / Міжнародна організація з міграції [Електронний ресурс] – 2013. – № 2. – С. 1–16 – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ukr_ff_f.pdf
8. Міграція в Україні: цифри і факти / [авт. передмови М. Профазі] / Міжнародна організація з міграції [Електронний ресурс] – 2011. – С. 1–7. – Режим доступу: http://iom.org.ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf

Луковицький Д.

Науковий керівник – проф. Алексієвець Л. М.

РЕЛІГІЯ ТА МІФОЛОГІЯ СЛОВ'ЯН: ВІД ЯЗИЧНИЦТВА ДО ХРИСТІЯНСТВА

Сучасні тенденції проведення історичних досліджень передбачають розгляд питань духовного життя людей, яке є вирішальним у прийнятті важливих для майбутнього рішень – вони мають, щонайменш, не суперечити релігії та особистим поглядам на життя людини. Таким чином, окреслений дискурс популяризується – при проведенні біографічних досліджень значну увагу приділяють дитинству та особистому життю людини, при історико-соціологічних дослідженнях – ідеології держави та релігії. Ці питання стають настільки значимими, що на них акцентують увагу науковці. Зокрема, досліджуються слов'янські релігії та міфологія – питання вірувань, обрядів, міфологічних поглядів. Адже у слов'ян були власні, характерні уявлення про цей світ до 988 року, коли Володимир Великий приніс нову релігію – християнство. Після зміни релігії на державному рівні попередні релігії та міфологія зникли. Але чи залишили вони слід по собі? Якщо так, то яким він є за масштабами та якими є його особливості? Це складні та важливі питання у розумінні сучасного становища, зокрема, східних слов'ян. Отже, метою пропонованої статті є вирішення таких завдань: означення слов'янського язичництва до кінця X сторіччя, його масштабів та впливу, визначення реакції слов'ян на зміну релігії 988 року, з'ясування подальшої ролі слов'янського язичництва та його впливів на східних слов'ян.

Говорячи про такі два поняття як «релігія» та «міфологія», потрібно зауважити, що ототожнювати їх неправильно. Релігія – це система поглядів щодо надприродних персоніфікованих чи не персоніфікованих сил, які здатні впливати на Всесвіт, зокрема й на людей [1, с. 8–9]. Міфологія – сукупність ненаукових пояснень явищ та подій цього світу [2, с. 7–12]. Отже, ці два поняття різняться й розглядати їх в історії країн та народів варто окремо. Але у слов'янському язичництві релігія та міфологія сильно переплетені – уявити їх окремо в цьому випадку неможливо. Тож, у статті розглядаємо суміжно.

Слов'янська міфологія сягає давніх часів – перші міфологічні уявлення, які, очевидно, передували слов'янському язичництву, сягають другого тисячоліття до нашої ери – ці вірування особливо не виділялись із загальної тогочасної системи землеробських культів [3, с. 23–25]. На основі археологічних даних можна визначити, що основним був анімізм, у якому жива і нежива природа представлена добрими та злими духами. Тобто, ще з тих часів помітним є зв'язок слов'ян з природою.

Надалі на формування релігії та міфології впливали кельти [3, с. 30–32]. Зокрема, на заході тогочасної території розселення слов'ян починається будівництво культових споруд. Вплив кельтів був досить великим, на що вказують власні назви слов'янських богів, які є схожими з кельтськими. Як приклад, Дагда-Дажбог.

Іранські племена так само впливали на слов'янське світобачення. На основі даних з лінгвістики, вчені припускають, що були запозичені такі боги як «Хорс», «Сімаргл» [1, с. 355–356].

Після поділу слов'ян на східних, західних та південних, язичництво вступило у новий період (проміжок часу орієнтовно від IV до VIII століття) – час племінних вірувань [3, с. 45–46]. У східних слов'ян нараховувалось близько 12 найбільших племінних угруповань у цей період і кожне з них мало власні регіональні обряди, вірування. Також, ці союзи племен мали свою ступінь важливості богів. Так, поляни найбільше шанували Перуна, уличі та тиверці – Стрибога, сіверяни, сармати – Мокош [4, с. 38, 43–45, 60–61].

У часи Київської Русі відбулась часткова систематизація – через створення єдиної держави, регіональні особливості почали змішуватись, поєднуватись. Але чітким та єдиним язичництвом стати не могло через відсутність писемності – цей фактор ще є причиною часткової втрати язичництва в наш час, оскільки власні писемні джерела з'явилися на Русі лише після її хрещення, коли певна частина вірувань та обрядів вже забулась [1, с. 361].

У 980 році відбулась спроба реформи язичництва – був створений у Києві пантеон богів [5, с. 60–66]. На чолі цього пантеону знаходився Перун. Окрім нього, до пантеону входили Стрибог, Дажбог, Хорс, Сімаргл та Мокош. У Києві був створений Перунів пагорб, де і розміщувались ідоли цих богів. У центрі знаходився ідол Перуна, який, згідно з літописом, був прикрашений найкраще – мав золоті вуса та срібну голову [5, с. 60–66]. Але через 8 років відбулось хрещення Русі й язичництво втратило фактично державний статус.

Говорячи безпосередньо про язичництво, в першу чергу, варто пам'ятати, що в основі – одухотворення природи. Живою була навіть земля (образ «Землі – святої матери») [4, с. 56–57]. Такі тенденції проглядаються і в пантеоні богів, оскільки переважна більшість були покровителями різних сил природи.

Пантеон богів несталий. Немає чіткого визначення головного бога – головна боротьба, на думку істориків, відбувалась між Родом та Перуном [3, с. 122–127]; від бога Рода пішло усе живе, але Перун зазвичай мав найбільшу кількість ідолів в свою честь. Походження богів є найрізноманітнішим – від індоєвропейських до іранських. Серед головних: Перун – бог блискавки та грому, війни, Рід – бог роду, Сварог – бог хліборобства та вогню, Стрибог – бог вітру та неба, Дажбог – бог сонця, Хорс – бог сонця, Сімаргл – бог росту, молодості, Велес – володар потойбічного світу, Мокош – богиня материнства, Лада – богиня кохання, Див – бог світла, Мара – богиня ночі, страху та жаху.

Всесвіт представлявся трьома світами: Прав – світ богів, Яв – дійсний світ людей, Нав – світ померлих [2, с. 169–170]. Пов'язані вони Світовим деревом, яке слугує шляхом переходу від одного світу в інший та основою, що тримає всі ці три світи разом.

Характерною для слов'янського язичництва є велика кількість міфічних істот. Дослідники припускають, що це спричинено племінним поділом слов'ян і особистим поглядом на язичництво кожним союзом племен. Їхні походження та функції є найрізноманітнішими. Вплив їхньої інколи був сильніший за вплив богів. Зокрема, на свято Івана Купала цвіт папороті, який за легендами, дарував здоров'я, можливість розмовляти з тваринами ставав бажаним об'єктом здобуття для великої кількості людей [6, с. 33–34].

Інститут жрецтва точно не означений. За археологічними даними бачимо, що богам створювали ідоли – високі подоби богів, які слугували об'єктом поклоніння [1, с. 357–359]. Біля кожного з них знаходився щонайменш жертвний камінь. Про жерців відомо мало; є теорії, що жерців не існувало взагалі, але більшість вчених дотримуються позиції, що жерці були волхвами, знахарями, віщунами [1, с. 361]. Вони займалися побутовою магією та лікуванням.

Отже, таким було первинне світобачення слов'ян. Але у 988 році відбулась докорінна зміна – Володимир Великий почав християнізацію Русі. Велика й впливова релігія замінена на нову. Ця проблема довго досліджується, але у рамках вказаної теми зосередимо увагу на реакції народу на таку реформу.

На південних територіях Русі під час християнізації населення переважно погоджувалось з релігією, але на півночі була велика кількість виступів на чолі жерців-волхвів та зустрічались випадки двовір'я [2, с. 184–186]. З часом знайдений вихід – християнські священники почали проводити паралелі між християнством та язичництвом. Таким чином, Перуна вони вважали святим Іллею, Велеса – святим Власієм [2, с. 185]. Незмінним залишився тільки вплив бога Рода – його шанували довго тому, але таємно. Сила його культу настільки значима, що у російськомовній версії Біблії зустрічається поняття «рододатель» у тому ж сенсі, що й «бог».

Вплив язичництва був величезний навіть після християнізації. Зокрема, язичництво до сих пір існує у нашому житті, причому у досить значних масштабах. Варто згадати свята. Великдень – свято весіннього рівнодення, на момент християнізації святкувалось в один день з Пасхою. Великодній калач був символом сонця і дня рівнодення, оскільки в цей день сонце перемагало темряву, писанка – символом нового життя, а малюнки на ній відображали тасмний зміст, який мав вступити в силу в цей день [2, с. 184–186].

Свято Івана Купала повністю язичницьке, несло у собі боротьбу проти зими, яка настає після літнього сонцестояння. Найпомітнішим виявом цього є спалення опудала Марі – богині темряви [4, с. 37].

Вербна неділя – давнє свято, яке шанує Світове дерево, як основу злагоди та порядку [2, с. 184–186]. Але суттєвим є те, що християнська та язичницька Вербні неділі несуть різний зміст, не дивлячись на одночасність проведення. Християнська Вербна неділя святкує вхід Ісуса Христа до Єрусалиму.

Масниця є виключно язичницьким святом, оскільки означало для давніх слов'ян час першої зустрічі з весною та час початку боротьби сонця з темрявою [2, с. 184–186]. Щоб «підтримати» сонце,

смажили млинці округлої форми, так само як і саме сонце. Закінчується святкування «Прощеною неділею» – днем, коли кожен має попросити вибачення. Так люди очищують душу та допомагають прощатись з зимою.

Окрім того, дуже багато звичок, які є характерні для язичництва, існують у наші дні. Наприклад, вислів «будь здоровий» [2, с. 180–181]. Версій походження є декілька. Основною є те, що міфічна істота «Чих» так намагається принести хворобу людині. Дані слова виступають у ролі оберегу. Також є версія, що чханням предки погоджуються зі словами або діями, які сказала, почула або виконала ця людина. Але є загроза, що так людина позбавить себе душі й будь-хто довкола має вимовити ці слова у якості захисту.

Варто згадати, що в наш час багато людей повертаються до цієї первинної релігії. Даний процес іменується становленням неоязичництва [1, с. 429–431]. Зокрема, в Україні гілкою неоязичництва є рідновірство.

Фактично, відбувається популяризація язичництва. Причин цьому є безліч, але в контексті даної теми варто окреслити специфіку язичництва для українця.

Можна помітити, що українці, та й загалом східні слов'яни, приділяють велику увагу душі та духовним зв'язкам. Для них є важливими думки інших людей, відношення інших людей до них, тощо. Тобто, у сучасності східні слов'яни так само думають про поняття «дух» та «духовні зв'язки» як давні слов'яни, але у трансформованому виді. Тобто, це так само пережиток минулого, який штовхає людей на зміну релігії на рідновірство.

Підводячи підсумок, варто зазначити, що слов'янське язичництво є самобутнім з декількох причин. У першу чергу, через свій «збірний» вигляд – щонайменш імена слов'янських богів походять з різних народностей, а, отже, у слов'янському язичництві зустрілись різноманітні погляди на цей світ. Впливовим на цю самобутність є й те, що релігія та міфологія тісно сплетені. Окрім того, не дивлячись на малу кількість писемних пам'яток та відсутність широкої релігійної організації, слов'янське язичництво є великим та багатогранним. Ці фактори стали вирішальними у з'ясуванні впливовості означеної системи поглядів – язичництво сильно впливає на слов'ян. Настільки, що через понад 1000 років після його заміни на християнство, воно знову популяризується серед людей і це є безпосереднім доказом значного масштабу слов'янського язичництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кислюк К. В. Релігієзнавство: підручник для студентів вузів / К. В. Кислюк, О. М. Кучер. – 5-е вид., виправ. і доп. – К.: Кондор, 2005. – 636 с.
2. Дарморіс О. Міфологія: навчальний посібник / Оксана Дарморіс. – Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 248 с.
3. Рибаків Б. О. Язичництво давніх слов'ян / Борис Рибаків. – Москва: Наука, 1981. – 608 с.
4. Плачинда С. П. Словник давньоукраїнської міфології / Плачинда Сергій. – К.: Укр. Письменник, 1993. – 63 с.
5. Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич. – К.: Дніпро, 1989. – 591 с.
6. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / Іван Нечуй-Левицький. – К., 1992. – 88 с.